МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота магістра

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ФІНАНСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Виконав: магістрантка 2-го курсу, групи 8.2813-1з
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування»
Н.М. Ткаченко

Керівник: професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи, д.філос.н., доцент Краснокутський О.В.

Рецензент: професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи, д.філос.н., доцент Глазунов В.В.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
_____Т.І. Бутченко
«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТЦІ

Ткаченко Наталії Миколаївні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Удосконалення механізмів публічного управління та адміністрування у сфері фінансів органів місцевого самоврядування
керівник роботи Краснокутський Олександр Володимирович, д.філос.н, доцент
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «11» березня 2024 року № 433-с

2. Строк подання студентом роботи 4 грудня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи Посібник моделювання ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації: консолідований підхід. С.28-41. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/563/UA-UNDP-financial-operations-for-local-gov-ATC-1.pdf (дата звернення – 01.12.2024); Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч.посіб./Луніна І.О., Бондарук Т.Г. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». 2019. 304 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Уточнити співвідношення понять «публічні фінанси», «державні фінанси», «місцеві фінанси». 2. Надати характеристику місцевим фінансам як об'єкту публічного управління та адміністрування. 3. Визначити принципи та методи управління місцевими фінансами. 4. Розглянути теоретичні основи фінансової самостійності органів місцевого самоврядування. 5. Визначити роль місцевих бюджетів як джерела фінансового забезпечення потреб територіальних громад на сучасному

етапі. 6. Проаналізувати фіскальну роль місцевих податків і зборів як інструменту розвитку громад. 7. Провести оцінювання ефективності управління публічними фінансами в органах місцевого самоврядування (на прикладі Широківської територіальної громади). 8. Визначити шляхи покращення механізмів публічного управління та адміністрування у сфері фінансів органів місцевого самоврядування (на прикладі Широківської територіальної громади).

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Краснокутський О.В., кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	20.03.2024	20.03.2024
Розділ 2	Краснокутський О.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	28.08.2024	28.08.2024
Розділ 3	Краснокутський О.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	10.10.2024	10.10.2024

7. Дата видачі завдання 10 березня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2024	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2024	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Червень 2024	*виконано*
4.	І розділ	Червень – серпень 2024	*виконано*
5.	ІІ розділ	Серпень – жовтень 2024	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Жовтень – листопад 2024	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Листопад – грудень 2024	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2024	*виконано*

Студент _____ Н.М. Ткаченко

Керівник роботи _____ О.В. Краснокутський

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Заїка

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 62 сторінок, 21 позиції у списку літератури, 1 додатку.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ФІНАНСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Мета дослідження: розробка рекомендацій щодо удосконалення механізмів публічного управління та адміністрування у сфері фінансів органів місцевого самоврядування.

Об'єкт дослідження: процеси публічного управління та адміністрування місцевими фінансами органів місцевого самоврядування.

Предмет дослідження: механізми та інструменти публічного управління та адміністрування фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування..

Методи дослідження: аналіз, синтез, емпіричний.

Новизна дослідження: розробка практичних підходів щодо підвищення прозорості та ефективності управління місцевими фінансами.

Гіпотеза: забезпечення фінансової самостійності територіальних громад за рахунок вдосконалення існуючих механізмів та інструментів управління місцевими фінансами.

Висновки: 1. Прозорість та відкритість управління місцевими фінансами передбачає доступ до інформації про місцевий бюджет, що забезпечує участь мешканців в управлінні розвитком громади.

2. Результативними показниками ефективного управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів є соціально-економічний розвиток громад, який передбачає зростання рівня життя мешканців та зміцнення економічного потенціалу.

3. Зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів можливе шляхом розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері адміністрування місцевих податків і зборів.

SUMMARY

The qualification thesis consists of 62 pages, 21 sources in the reference list, and 1 appendix.

IMPROVING THE MECHANISMS OF PUBLIC GOVERNANCE AND ADMINISTRATION IN THE FIELD OF LOCAL GOVERNMENT FINANCE

Research objective: to develop recommendations for improving the mechanisms of public governance and administration in the field of local government finance.

Object of the research: processes of public governance and administration of local government finance.

Subject of the research: mechanisms and tools of public governance and administration of financial resources by local self-government bodies.

Research methods: analysis, synthesis, empirical methods.

Scientific novelty: development of practical approaches to increase transparency and efficiency in managing local finances.

Hypothesis: ensuring the financial autonomy of territorial communities through the improvement of existing mechanisms and tools for managing local finances.

Conclusions: 1. Transparency and openness in the management of local finances imply access to information about the local budget, which enables community members to participate in community development management.

2. The effective management of financial resources of local budgets is reflected in indicators of socio-economic development of communities, which include improving residents' living standards and strengthening economic potential.

3. Strengthening the financial capacity of local budgets is possible by expanding the powers of local self-government bodies in the field of local tax and fee administration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....7
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ФІНАНСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ…….....9
1.1. Співвідношення понять «публічні фінанси», «державні фінанси», «місцеві фінанси»…….....9
1.2. Характеристика місцевих фінансів як об'єкта публічного управління та адміністрування…….....12
1.3. Принципи та методи управління місцевими фінансами…….....14
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ФІНАНСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....21
2.1. Теоретичні основи фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.....21
2.2. Місцеві бюджети як джерело фінансового забезпечення потреб територіальних громад на сучасному етапі.....25
2.3. Фіскальна роль місцевих податків і зборів як інструменту розвитку громад…….....27
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ФІНАНСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ……32
3.1. Оцінка ефективності управління публічними фінансами в органах місцевого самоврядування (на прикладі Широківської територіальної громади)…….32
3.2. Шляхи покращення механізмів публічного управління та адміністрування у сфері фінансів органів місцевого самоврядування в умовах сучасної України (на прикладі Широківської територіальної громади)……34
ВИСНОВКИ.....39
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....41
ДОДАТКИ.....44

ВСТУП

Актуальність дослідження. Метою проведення реформи децентралізації в Україні є створення такої системи місцевого самоврядування, яка буде спроможна самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати як нагальні питання місцевого розвитку, так і забезпечувати реалізацію стратегічних цілей. Тому на цьому етапі децентралізації дослідження питання фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування є актуальним.

Проблемна ситуація в тому, що наразі органи місцевого самоврядування не забезпечені фінансовим ресурсом для виконання власних та делегованих повноважень.

Об'єктом дослідження є процеси публічного управління та адміністрування місцевими фінансами органів місцевого самоврядування.

Предмет дослідження: механізми та інструменти публічного управління та адміністрування фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територіальних громад та удосконаленні шляхів управління місцевими фінансами шляхом підвищення рівня прозорості та відкритості бюджетного процесу.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких *завдань:*

– уточнити співвідношення понять «публічні фінанси», «державні фінанси», «місцеві фінанси»;

– надати характеристику місцевим фінансам як об'єкта публічного управління та адміністрування;

– визначити принципи та методи управління місцевими фінансами;

– розглянути теоретичні основи фінансової самостійності органів місцевого самоврядування;

– визначити роль місцевих бюджетів як джерела фінансового забезпечення потреб територіальних громад на сучасному етапі;

– проаналізувати фіскальну роль місцевих податків і зборів як інструменту розвитку громад;

– провести оцінювання ефективності управління публічними фінансами в органах місцевого самоврядування (на прикладі Широківської територіальної громади);

– визначити шляхи покращення механізмів публічного управління та адміністрування у сфері фінансів органів місцевого самоврядування (на прикладі Шиорківської територіальної громади).

Науковою новизною роботи є дослідження теоретичних та практичних (на прикладі Широківської територіальної громади) аспектів фінансового забезпечення й напрямів розвитку громад.

Гіпотеза дослідження: забезпечити фінансову самостійність територіальних громад шляхом вдосконалення існуючих механізмів та інструментів управління місцевими фінансами.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, додатку.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ

1.1. Співвідношення понять «публічні фінанси», «державні фінанси», «місцеві фінанси»

У цьому підрозділі ми розглянемо співвідношення понять «публічні фінанси», «державні фінанси», «місцеві фінанси».

В першу чергу розглянемо поняття «державні фінанси» і їх основні компоненти.

За своєю сутністю державні фінанси є економічними відносинами через систему яких держава формує, розподіляє та використовує фінансові ресурси для виконання загальнонаціональних функцій, а саме - захист суверенітету (обороноздатність, дипломатичні відносини), забезпечення правопорядку та правосуддя, функціонування та розвиток освіти, медицини, соціального захисту населення, реалізація інфраструктурних проєктів, підтримка економічної стабільності.

Основними складовими державних фінансів є:

- державний бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, протягом бюджетного періоду [2];
- централізовані цільові фонди – Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України та ін.;
- державний борг – боргові фінансові зобов’язання держави перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами, які виникають для покриття дефіциту бюджету або фінансування масштабних проєктів внаслідок державного запозичення.

Друге поняття, яке ми розглянемо в цьому підрозділі є поняття «місцеві фінанси».

Місцеві фінанси (за своєю сутністю - це місцеві бюджети, кошти підприємств комунальної власності, цільові фонди, позики та запозичення, інші джерела надходжень) включають економічні відносини, пов’язані з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів (власних надходжень, міжбюджетних трансфертів, грантових та благодійних внесків) з метою забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних та делегованих державою повноважень, спрямованих на ефективний соціально-економічний розвиток адміністративно визначених територій, шляхом задоволення потреб якомога більшої кількості мешканців різних категорій у всіх сферах життєдіяльності:

- забезпечення функціонування та розвитку галузей освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури;
- розвиток інфраструктури – будівництво автомобільних доріг, комунальних (електро-, водо-, тепло-) мереж, житлового фонду;
- взаємодія з місцевим бізнесом (наприклад, бізнес-діалоги), програми підтримки і розвитку для залучення та/або розвитку суб’єктів господарської діяльності (ефектом буде не тільки збільшення надходжень до місцевого бюджету, але й працевлаштування безробітних);
- залучення інвестицій для реалізації масштабних проєктів розвитку громади;
- забезпечення правопорядку та безпеки шляхом фінансової та матеріальної підтримки місцевих правоохоронних органів (наприклад, поліцейські офіцери громади), служб цивільного захисту.

Якщо розглядати термін «публічні фінанси» у співвідношенні до термінів «державні фінанси» та «місцеві фінанси», то він є більш широким поняттям, яке охоплює, по-перше, державний та місцеві бюджети, бюджети фондів загальнообов’язкового державного соціального страхування і, по-друге, їх взаємозв’язок, який проявляється через наявність механізму перерозподілу

ресурсів між рівнями у вигляді міжбюджетних трансфертів (субвенцій та дотацій).

Головною метою публічних фінансів є ефективне використання ресурсів державного та місцевих бюджетів для забезпечення економічного та соціального розвитку, відповідно, в масштабах держави та місцевого (регіонального) рівня.

Сучасна система публічних фінансів в Україні включає такі ланки [5]:

- публічні фінанси держави – складаються з суспільних відносин, що виникають із приводу утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання публічних коштів держави;
- публічні фінанси місцевого самоврядування – складаються з суспільних відносин, що виникають із приводу утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання публічних коштів місцевого самоврядування;
- публічні фінанси суспільного (соціального) призначення – складаються з суспільних відносин, що виникають із приводу утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання публічних коштів, за рахунок яких задовольняються суспільні (соціальні) інтереси, визнані державою або органами місцевого самоврядування та які не є державною чи комунальною власністю.

Таким чином, публічні, державні та місцеві фінанси є взаємопов’язаними складовими єдиної фінансової системи, які об’єднують централізовані державні та децентралізовані місцеві фінанси.

З розвитком суспільства змінюється традиційне розуміння публічних, державних і місцевих фінансів. Але добробут мешканців громад та ефективність реалізації реформи децентралізації визначальною мірою залежить від чіткого та системного розуміння цих понять, їхніх ролей та функцій в економічній системі країни [5].

Отже, усвідомлення співвідношення понять «публічні фінанси», «державні фінанси» та «місцеві фінанси» є вкрай важливим для розуміння функціонування фінансової системи в Україні в цілому, а взаємозв’язок між цими складовими

дозволяє забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами на всіх рівнях.

1.2. Характеристика місцевих фінансів як об’єкта публічного управління та адміністрування

У цьому підрозділі ми розглянемо характеристику місцевих фінансів як об’єкта публічного управління та адміністрування.

Публічне адміністрування місцевих фінансів є складовою публічного управління на місцевому рівні, яке здійснює апарат за допомогою специфічних прийомів і методів, впливу на цілеспрямоване формування, використання та розпорядження коштами місцевих бюджетів, а також фінансами комунальних підприємств [21].

Для того, щоб місцеві фінанси стали реальною основою соціально-економічного розвитку територій і забезпечення мешканців громад послугами високої якості, важливо повною мірою усвідомлювати їхні призначення, сутність і структуру, особливості в умовах постійних змін [4].

Місцеві фінанси реалізують свою економічну сутність через функції, які виконують, а саме [14]:

- розподіл і перерозподіл ВВП. Поряд з державним регулюванням діяльності соціально-економічної сфери здійснюється її муніципальне регулювання. Місцеві органи влади у сфері своєї компетенції здійснюють нормативне регулювання соціально-економічної діяльності суб’єктів господарювання, які діють на їх території;
- формування фіскальної політики на місцевому рівні. Фіскальна політика дає змогу формувати фінансові ресурси для розв’язання завдань, що покладаються на місцеві органи влади. Фіскальна політика на місцевому рівні загалом спрямовується державою, але окремі її складники формуються

фіскальною діяльністю місцевих органів влади, яка може здійснюватися на їх розсуд;

- фінансування громадських послуг. Ефективність реалізації цієї функції залежить від стану фінансів місцевих органів влади. Держава надає лише певний мінімум набору та обсягів суспільних послуг, які може підтримувати суспільство, оплачуючи їх за рахунок податків. Органи місцевого самоврядування та комунальні підприємства беруть на себе функцію вироблення таких необхідних суспільних послуг;

- забезпечення економічного зростання територій. Вплив фінансів місцевих органів влади на економічне зростання здійснюється через капітальні витрати.

Саме у сфері місцевих фінансів концентруються основні чинники спроможності територіальних громад, серед яких підвищення питомої ваги власних доходів у структурі доходів бюджету і, відповідно, зниження залежності від міжбюджетних трансфертів, зміцнення ролі місцевих податків і зборів як фіскальних інструментів. Оптимізація структури видатків бюджету, відповідність обсягу місцевих фінансів до повноважень місцевого самоврядування, підвищення ефективності діяльності комунальних підприємств тощо [4].

У процесі розв’язання проблемних питань територій, викликів та перспективах їх економічного розвитку в умовах воєнного стану місцеві фінанси набувають особливого статусу. Суттєвість їх впливу полягає у забезпеченні стабільності життєдіяльності територіальних громад в умовах невизначеності, підтримці обороноздатності держави, відновленні зруйнованих інфраструктурних об’єктів.

Саме тому місцеві фінанси, як об’єкт публічного управління та адміністрування, потребують:

- максимально ефективного, виваженого, реалістичного процесу планування, який включає проведення детального та ґрунтовного аналізу

надходження доходів і пріоритетних напрямків видатків; при цьому залучення мешканців громади до процесу планування є запорукою прозорості та відкритості;

- раціонального розподілу фінансових ресурсів для максимального забезпечення потреб мешканців громади у галузях: освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура, житлово-комунальне господарство, розвиток інфраструктури;

- здійснення постійного контролю та моніторингу звітності щодо використання бюджетних коштів, аналізу фінансової звітності, прозорості та підзвітності перед мешканцями територіальної громади, що забезпечить довіру останніх до влади;

- адаптивності до змін (у разі потреби), яка передбачає швидке реагування на надзвичайні ситуації, введення воєнного стану тощо шляхом перерозподіл фінансових ресурсів.

Отже, місцеві фінанси відіграють ключову роль у реалізації соціальних програм, розвитку інфраструктури, стимулюванні економічної активності на місцевому рівні та забезпеченні надання публічних послуг належної якості і є важливим інструментом, що забезпечує стабільний розвиток територіальних громад, сприяє зростанню їх економічного потенціалу, поліпшенню умов життя мешканців.

1.3. Принципи та методи управління місцевими фінансами

Оскільки управління фінансовими ресурсами є ключовим аспектом публічного управління, особливо в сфері фінансів органів місцевого самоврядування, то в цьому підрозділі ми розглянемо основні принципи та методи, які використовуються в процесі адміністрування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

Система принципів здійснення управління місцевими фінансами передбачає [13]:

- принцип самостійності – закріплений у статті 143 Конституції України органи місцевого самоврядування вправі самостійно вирішувати питання місцевого значення, зокрема питань у фінансовій сфері. Вони є фінансово самостійними й незалежними (у певних межах), мають право на власний бюджет, встановлення місцевих податків і зборів тощо;

- принцип державної фінансової підтримки - закріплений в Конституції України і в Європейській Хартії місцевого самоврядування, а саме:

статтею 142 Конституції України визначено, що «держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою»;

статтею 143 Конституції України визначено, що «органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності»;

частиною 3 статті 9 Європейської Хартії місцевого самоврядування закріплено, що «принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону»;

частиною 5 статті 9 Європейської Хартії місцевого самоврядування закріплено, що «захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягара, який вони повинні нести. Такі процедури або заходи не повинні звужувати свободу дій органів місцевого самоврядування в межах власної відповідальності»;

частиною 7 статті 9 Європейської Хартії місцевого самоврядування закріплено, що «у міру можливості, дотації органам місцевого самоврядування призначаються не для фінансування конкретних проектів. Надання дотацій не скасовує основоположну свободу органів місцевого самоврядування проводити свою політику в межах власної компетенції».

- принцип економічності і раціональності – передбачає економне та відповідно до запланованих показників використання коштів місцевих бюджетів. При цьому раціональність можна трактувати як доцільність проведення видатків, як потребу в їх фінансуванні;
- принцип гласності і прозорості - означає, що процес управління місцевими фінансами є відкритим. Наприклад, депутати місцевих рад гласно розглядають проєкти місцевих бюджетів, приймають рішення про місцеві бюджети, виконання фінансових планів тощо. Принцип прозорості означає, що весь цей процес висвітлюється в засобах масової інформації, на офіційних веб-сторінках громад;
- принцип ефективності і відповідальності в управлінні публічними фінансами передбачає фінансову прозорість, стабільність і довгострокову стійкість місцевих бюджетів, ефективну та справедливу систему міжбюджетних відносин.

Методи управління місцевими фінансами є способами, за допомогою яких реалізуються функції органів місцевого самоврядування по управлінню місцевими фінансами, в той час як інструменти управління місцевими фінансами – це засоби, за допомогою яких органи місцевого самоврядування можуть вирішувати поставлені завдання [13].

Загальноприйнятими методами управління місцевими фінансами є:

- бюджетне прогнозування і планування - є такими методами управління фінансовими ресурсами, які формують фінансову основу для реалізації стратегічних цілей, задоволення потреб населення, забезпечення розвитку територіальних громад. Їх взаємопов’язаність визначається тим, що

прогнозування забезпечує інформаційне підґрунтя для планування, допомагає визначити реальні можливості фінансування бюджетних програм і проєктів, а планування, зроблене на підставі прогнозів, дозволяє реалізовувати ефективні фінансові стратегії та досягати поставлених цілей;

- оперативне управління передбачає ефективне керування наявними фінансовими ресурсами, залучення додаткових коштів (грантів, кредитів, інвестицій тощо), ефективне витрачання фінансового ресурсу для задоволення потреб населення та забезпечення реалізації соціально-економічних програм;
- стратегічне управління є важливим з точки зору досягнення стабільного розвитку територіальних громад. Воно передбачає формування довгострокових планів, які враховують потреби населення та можливості території. Наявність ефективного стратегічного управління дозволяє органам місцевого самоврядування забезпечити фінансову стабільність, залучати інвестиції, реалізувати соціальні програми та підвищувати рівень і якість життя населення;
- оподаткування місцевими податками і зборами є комплексом заходів по встановленню й затвердженню на території громади місцевих податків і зборів, їх ставок, строків та порядку сплати, пільг з їх сплати відповідно до положень Податкового кодексу України;
- фінансовий моніторинг є методом, що дозволяє оцінювати виконання бюджету (доходної та видаткової частин), аналізувати відхилення фактичних показників від запланованих та вчасно вжити заходів для виправлення ситуації у разі необхідності;
- контроль та аудит (зовнішній та внутрішній) є тим методом управління місцевими фінансами, який сприяє забезпеченню дотримання законності, фінансової дисципліни, ефективності, прозорості та підзвітності фінансових процесів в органах місцевого самоврядування, дозволяє виявляти ризики, оцінювати ефективність використання ресурсів і розробляти рекомендації для вдосконалення фінансового управління з метою забезпечення

фінансової стабільності, створення сприятливого середовища для розвитку територіальних громад.

В управлінні місцевими фінансами існує систематизація методів в залежності від напрямів і об'єктів використання, за ступнем впливу, іншими класифікаційними ознаками:

- методи, що забезпечують безпосередню участь органів місцевого самоврядування в управлінні місцевими фінансами включать: бюджетне планування, встановлення місцевих податків і зборів, залучення громадськості, реалізація інвестиційних програм, оцінка виконання бюджету, підготовка та публікація фінансових звітів, співпраця з громадськими організаціями, програми підтримки підприємництва, використання інформаційних технологій);
- методи узгодження інтересів державних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарської діяльності, мешканців; одними із найбільш ефективних методів узгодження інтересів різних сторін є створення громадських рад при органах місцевого самоврядування та виконавчої влади - консультативно-дорадчих органів, до складу якого входять представники всіх зацікавлених сторін: державних структур, органів місцевого самоврядування, бізнесу, громадських організацій і місцевих жителів; вони дозволяють державним органам, органам місцевого самоврядування, бізнесу та жителям спільно вирішувати актуальні питання, дотримуючись принципу взаємної вигоди);
- фіскальні методи формування місцевих фінансових ресурсів включають реалізацію заходів з оподаткування місцевими податками і зборами;
- методи організації руху потоків фінансових ресурсів передбачають планування надходжень, розрахунок майбутніх видатків, контроль касового розриву, синхронізацію надходжень доходів і проведення видатків, проведення аналізу і, за необхідності, коригування відповідних видатків;

- методи формування доходної та видаткової частин бюджету. В частині формування дохідної частини – встановлення ставок місцевих податків і зборів, залучення міжбюджетних трансфертів, залучення інвестицій, доходи від здачу в оренду об’єктів комунального майна, доходи від продажу комунального майна. В частині формування видаткової частини – застосування програмно-цільового бюджетування, прогнозування витрат, моніторинг виконання видаткової частини, створення резервних фондів, фінансування капітальних видатків, реалізація інвестиційних програм;
- методи розподілу акумульованих фінансових ресурсів за органами управління, напрямами і розпорядниками коштів місцевого бюджету - застосування програмно-цільового бюджетування, розподіл фінансових ресурсів за функціональною структурою, розподіл фінансових ресурсів за розпорядниками бюджетних коштів, фінансування інвестиційних проектів, створення резервного фонду);
- методи аналізу, контролю та аудиту за дотриманням параметрів руху потоків фінансових ресурсів та її кінцевих результатів включають проведення фінансового аналізу, аналізу казначейського виконання бюджету, проведення попереднього контролю, поточного контролю, наступного контролю, проведення внутрішнього і зовнішнього аудиту, застосування методів оцінки соціально-економічних результатів, порівняльного аналізу результатів, індикативної оцінки результатів;
- методи, що спрямовуються на створення умов для формування і розвитку джерел фінансових ресурсів муніципального утворення передбачають затвердження податкових пільг для інвесторів, застосування диференційованих ставок місцевих податків і зборів для стимулювання розвитку підприємництва, реалізація програм підтримки малого та середнього бізнесу, розробка інвестиційного паспорту громади, стандартів ефективного управління комунальним майном;

- статистичні та економіко-математичні методи - це методи порівняння, використання абсолютних і відносних показників, балансові методи, методи побудови динамічних рядів, графічні, табличні.

Розуміння та застосування розглянутих принципів і методів управління місцевими фінансами є основою для підвищення якості фінансового адміністрування на місцевому рівні, сприяючи більш ефективному використанню бюджетних ресурсів для досягнення поставлених цілей та забезпечення розвитку територіальних громад, задоволення потреб населення.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ФІНАНСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1. Теоретичні основи фінансової самостійності органів місцевого самоврядування

У цьому підрозділі розглянемо, яку роль відіграють місцеві бюджети у забезпеченні фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

Найважливішим принципом місцевого самоврядування, який є невід'ємним елементом будь-якої демократичної держави, є принцип самостійності. Повнота втілення цього принципу визначається рівнем економічної самостійності територіальних громад та її головним складником – фінансовою самостійністю місцевого самоврядування, яка тісно пов'язана з процесом фіскальної децентралізації.

Належне функціонування та розвиток територіальних громад не можливі без чіткої та дієвої системи забезпечення фінансовими ресурсами. Система фінансового забезпечення місцевого самоврядування є механізмом забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування [3].

Фінансова самостійність органів місцевого самоврядування полягає в здатності забезпечувати власні фінансові потреби з якомога меншою залежністю від державного бюджету. На практиці фінансова самостійність реалізується через спроможність органів місцевого самоврядування планувати доходи, активно залучати фінансові ресурси, розподіляти їх з максимальною ефективністю для реалізації стратегічних цілей і завдань розвитку території.

Метою розвитку кожної територіальної громади є, в першу чергу, задоволення потреб і підвищення рівня життя її мешканців, зміцнення фінансової самостійності за рахунок такого обсягу фінансових ресурсів, який

повинен повністю забезпечити реалізацію заходів соціально-економічних програм.

В результаті реформи децентралізації, яка почалась в 2014 році, зросла роль місцевого самоврядування, а місцеві бюджети виступають критерієм, який визначає ступінь фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

Показниками рівня фінансової самостійності органів місцевого самоврядування є питома вага податкових надходжень, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом, міжбюджетних трансфертів в загальному обсязі надходжень місцевих бюджетів. Чим вища питома вага податкових і неподаткових надходжень, чим нижча питома вага міжбюджетних трансфертів в структурі надходжень місцевих бюджетів, тим вищий рівень фінансової самостійності місцевих бюджетів.

З боку органів місцевого самоврядування, якщо вони прагнуть сталого розвитку територій в довгостроковій перспективі, необхідно використовувати всі можливі інструменти, як-то:

- пошук, налагодження контактів, безперервна співпраця з інвесторами, які мають бажання вкладатися власним коштом у територіальний розвиток;

- забезпечення надання максимальної кількості якісних адміністративних послуг мешканцям громади;

- наповнення дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок розробки дієвих системних заходів з формування бази оподаткування місцевими податками і зборами;

- залучення додаткових джерел фінансування (грантові, кредитні кошти);

- максимальна взаємодія з малим та середнім бізнесом, який у більшості випадків є основою економічного розвитку громад і наповнення доходної частини місцевих бюджетів.

Проте і збоку держави мають бути відповідні дії, які сприятимуть зміцненню фінансової самостійності місцевих бюджетів, і мається на увазі не надання міжбюджетних трансфертів, які зазвичай є цільовими.

Водночас, деякі законодавчі акти, прийняті на державному рівні, значно знизили рівень фінансової самостійності органів місцевого самоврядування:

- Законами України від 15.03.2022 №2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» та від 11.04.2023 №3050-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно» надано право власникам та користувачам земельних ділянок не нараховувати та не сплачувати плату за землю (фізичним особам – з 01.01.2022 до 31.12.2022, юридичним особам – з 01.03.2022 по 31.12.2022), власникам нерухомості (житлової та нежитлової) не нараховувати та не сплачувати податок на нерухоме майно (фізичним особам – за 2021 та 2022 роки за об'єкти житлової нерухомості, з 1 березня 2022 року по 31 грудня 2022 року – за об'єкти нежитлової нерухомості; юридичним особам – з 01.03.2022 по 31.12.2022). Внаслідок прийняття зазначених законодавчих актів втрати місцевого бюджету Широківської громади склали 14 439,6 тис.грн. Для розуміння масштабу втрат для бюджету громади – це обсяг фінансування галузі «Соціальний захист», а в 2022 році – цей напрям був одним із найважливіших, враховуючи, що терміново потрібно було облаштовувати місця для проживання внутрішньо переміщених осіб, забезпечувати їх супровід на постійній основі, продовжувати виплати матеріальних допомог вразливим категоріям населення;

- Законом України від 08.11.2023 №3428-IX «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України» передбачено вилучення з 01.11.2023 податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу з джерел надходжень місцевих бюджетів і зарахування його в повному

обсязі до державного бюджету України. Результатом прийняття цього закону стало вилучення з бюджету Широківської громади коштів в обсязі 171 865,9 тис.грн.;

- Законом України від 15.03.2022 №2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» з 1 квітня 2022 року до 01.08.2023 фізичним особам - підприємцям - платникам єдиного податку першої та другої групи надано право не сплачувати єдиний податок, а платникам єдиного податку третьої групи знижено відсоткову ставку єдиного податку з 5% до 2% доходу. Внаслідок прийняття цього закону втрати місцевого бюджету Широківської громади склали 6 332,7 тис.грн.

Звертаємо увагу, що, всупереч вимогам статті 142 Конституції України та статтям 97 та 103 Бюджетного кодексу України, ці законодавчі акти (на той час) були прийняті без передбачення компенсації з державного бюджету місцевим бюджетам втрат надходжень від зазначених податків.

Завдяки наполегливій роботі Асоціації міст України, за підсумками спільних нарад представників Міністерства реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 №1147 затверджено порядок та умови надання додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв’язку з повномасштабною збройною агресією рф, яка передбачена як компенсація втрат місцевим бюджетам. По Широківській громаді втрати місцевого бюджету за 2022-2023 роки компенсовані з державного бюджету в 2023-2024 роках.

Отже, забезпечення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування є важливим фактором економічного розвитку як територіальних громад, так і держави в цілому. При цьому фінансова самостійність залежить не

тільки від залучення фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування, а й від напрямків бюджетної та податкової політик з боку держави.

2.2 Місцеві бюджети як джерело фінансового забезпечення потреб територіальних громад на сучасному етапі

В сучасних умовах місцеві бюджети є основним фінансовим інструментом забезпечення фінансування місцевих програм, розвитку інфраструктури, реалізації соціальних проєктів та надання публічних послуг. Саме через місцеві бюджети органи місцевого самоврядування здійснюють управління наявними фінансовими ресурсами, спрямовуючи їх на розвиток громади та покращення якості життя мешканців. Тому питання формування і виконання місцевих бюджетів органів місцевого самоврядування набуває особливої актуальності.

Дохідна частина місцевих бюджетів формується за рахунок власних доходів, міжбюджетних трансфертів та інших джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України.

Основними джерелами дохідної частини місцевих бюджетів є податкові надходження (питома вага яких в загальному обсязі надходжень становить до 90%), неподаткові надходження (питома вага яких в загальному обсязі надходжень становить до 15%), надходження від операцій з капіталом, цільові фонди та міжбюджетні трансферти. Звертаємо увагу, що місцеві податки і збори займають вагоме місце в структурі податкових надходжень – близько 40% і в загальному обсягу надходжень – до 40%.

Надходження місцевих бюджетів є основою соціально-економічного розвитку громад, оскільки забезпечують фінансування всіх сфер життєдіяльності мешканців громади, які включають фінансування закладів освіти, культури,

охорони здоров’я, заходів соціального напрямку, благоустрою території громади, розвитку інфраструктури.

Роль місцевих бюджетів у забезпеченні потреб територіальних громад є значущою в плані:

- розвитку інфраструктури (будівництво та ремонт доріг, забезпечення водопостачання, вуличного освітлення, модернізація транспортної інфраструктури та благоустрій території). Окрім покращення якості життя населення зазначений розвиток підвищує привабливість території для інвестицій, створює умови для розвитку бізнесу;

- створення сприятливого економічного середовища (завдяки ефективному розподілу бюджетних коштів громади можуть стимулювати економічну активність малого та середнього бізнесу). Це і створення бізнес-інкубаторів, і розвиток туристичної інфраструктури, які сприятимуть залученню інвестицій та створенню нових робочих місць;

- забезпечення екологічних ініціатив. За рахунок коштів місцевих бюджетів можуть реалізовуватися екологічні програми (енергозбереження, управління відходами, захист довкілля).

Місцеві бюджети забезпечують фінансову незалежність громад, дозволяючи їм самостійно планувати, реалізовувати та контролювати видатки. Це підвищує спроможність громад ефективно відповідати на потреби населення та забезпечує стабільність на місцевому рівні.

Фактично місцеві бюджети є основним фінансовим інструментом для задоволення потреб територіальних громад в Україні, забезпечуючи їхню здатність фінансувати місцеві програми, розвиток інфраструктури, соціальні проєкти та публічні послуги. Саме через місцеві бюджети органи місцевого самоврядування здійснюють управління наявними фінансовими ресурсами для розвитку територій та покращення якості життя населення.

Питання фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування набувають все більшої актуальності, особливо в умовах

воєнного часу. З початку проведення децентралізації для фінансової бази органів місцевого самоврядування характерними рисами є: значна частка міжбюджетних трансфертів в структурі надходжень, втручання держави в питання оподаткування на місцевому рівні. Ці фактори значно знижують можливості місцевого самоврядування в виконанні власних і делегованих повноважень.

2.3 Фіскальна роль місцевих податків і зборів як інструменту розвитку громад

В цьому розділі розглянемо проблемні моменти, які стали передумовою порушення питання передачі повноважень по адмініструванню місцевих податків і зборів органам місцевого самоврядування та значення фіскальної децентралізації в частині адміністрування місцевих податків і зборів для розвитку громад.

Місцеві податки й збори є достатньо значущим ресурсом в надходженнях загального фонду місцевих бюджетів. В зарубіжних країнах питома вага місцевих податків і зборів у бюджетах становить 60-70%, в місцевих бюджетах України - 21-22%. У структурі місцевих податків найбільшу питому вагу становлять майнові податки (плата за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та єдиний податок (з фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб (у т.ч. сільськогосподарських товаровиробників), які становлять понад 90% усіх місцевих податків і зборів. В той же час туристичний збір і збір за паркування транспортних засобів не мають суттєвого значення.

На нашу думку, і враховуючи наш практичний досвід, порядок адміністрування місцевих податків і зборів органами податкової служби (облік платників податків, об’єктів оподаткування, звітність платників податків, податкові перевірки, облік платежів, контроль за повнотою та своєчасністю сплати місцевих податків і зборів, робота з погашення податкового боргу), який

існує на теперішній час, є неефективним і призводить до значних втрат місцевих бюджетів.

Звертаємо увагу, що при доступності органів податкової служби до значного масиву інформації (доступ до Державного реєстру речових прав, Держгеокадастру), зі сторони останніх не проводиться ніякого аналізу ні бази оподаткування (чи її змін), ні надходжень. При цьому зовсім незрозумілим є, як особисто для нас, так і для інших пересічних платників податків-фізичних осіб, той факт, що щороку база платників податків, яка підконтрольна органам державної податкової служби, оновлюється і в ній не зберігаються внесені зміни стосовно власників об'єктів оподаткування та їх статусу.

Головною проблемою в цій ситуації є те, що органи податкової служби зосереджені на адмініструванні податку на додану вартість, податку з доходів фізичних осіб та податку на прибуток, а адміністрування місцевих податків і зборів здійснюється за залишковим принципом, оскільки останні не мають значного впливу на наповнення зведеного бюджету держави.

Зважаючи на це, та враховуючи зацікавленість органів місцевого самоврядування в максимальному наповненні дохідної частини місцевих бюджетів, передача адміністрування місцевих податків і зборів на місцевий рівень буде ефективним механізмом стабільного наповнення місцевих бюджетів і, як логічний результат, зміцненням фінансової незалежності місцевого самоврядування. При цьому важливим аспектом є чітке законодавче врегулювання права адміністрування місцевих податків і зборів органами місцевого самоврядування.

Наразі органи місцевого самоврядування не мають будь-яких важелів, щоб змінити існуючий стан речей. Вважаємо, що, за умови чітко визначених та законодавчо закріплених функцій, прав, повноважень щодо адміністрування місцевих податків і зборів, органи місцевого самоврядування спроможні виконувати функції адміністрування місцевих податків і зборів (як в частині забезпечення фінансовим ресурсом, так і кваліфікованими кадрами).

Питання передачі повноважень по адмініструванню місцевих податків і зборів постало виходячи з певних проблемних моментів:

- на теперішній час єдиними носіями інформації щодо бази оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. та плати за землю є державні реєстри, які мають обмежені дані. В державних реєстрах відсутня інформація про об'єкти оподаткування і, відповідно, платників до 2013 року. Дані є в паперовому реєстрі, але не перенесені до електронного і вносяться в електронний з паперового лише тоді, коли фізичній особі необхідний витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно або Державного земельного кадастру. Тобто, фактично база оподаткування зменшується по причині недосконалості, непродуманості норм законодавства;

- вручення податкових повідомлень-рішень платникам податків. Хоча в Податковому кодексі України чітко виписано порядок вручення податкових повідомлень-рішень, органи державної податкової служби досить-таки обмежені в виконанні цього обов'язку (обмеженість фінансування на придбання конвертів та марок для розсилки (не кажучи вже про особисте вручення посадовою особою податкової служби податкового повідомлення-рішення платнику податків). Будучи зацікавленими в наповненні місцевих бюджетів органи місцевого самоврядування частково беруть на себе цей момент (приклад: 2019 рік – Широківська територіальна громада передає органам державної податкової служби папір для роздрукування податкових повідомлень-рішень, потім забирає ці роздруківки, які вручаються старостам для вручення платникам; 2024 рік – органи податкової служби, за попереднім погодженням керівництва громади, на електронну пошту надсилають списки платників з сумами нарахувань, перелік боржників з сумами боргів);

- відсутність законодавчо визначених прав стягнення заборгованості зі сплати податків зборів органами місцевого самоврядування – у органів місцевого самоврядування відсутні повноваження виступати з позовами в судових інстанціях про стягнення заборгованості з платежів. Таким правом

наділені виключно органи державної податкової служби, які, подаючи позови проти боржників, зазвичай, не залучають в якості третьої особи органи місцевого самоврядування. А потім виникають ситуації, досить-такі незручні для органів податкової служби.

В Верховній Раді України зареєстровано ряд законопроєктів, які стосуються адміністрування місцевих податків і зборів органами місцевого самоврядування. При цьому позиція Міністерства фінансів України, яке має бути зацікавленим в підвищенні фінансової спроможності місцевих бюджетів (самостійно, без трансфертів з державного бюджету) на наш погляд дивна, оскільки міністерство вважає, що розгляд питання передачі повного спектра функцій щодо адміністрування місцевих податків і зборі органами місцевого самоврядування є передчасним.

На думку Міністерства фінансів України «наділення органів місцевого самоврядування широким спектром функцій щодо адміністрування податку на майно потребуватиме створення при органах місцевого самоврядування відповідних підрозділів, функціонування яких вимагатиме впровадження відповідних інформаційних систем для централізованої обробки звітності та обміну інформацією, що призведе до необхідності збільшення штатної чисельності працівників органів місцевого самоврядування із залученням фахівців відповідної кваліфікації та призведе до збільшення видатків місцевих бюджетів. Міністерство фінансів вважає, що здійснення місцевими громадами таких витрат є сумнівною через обмеженість їх фінансово-матеріальних та людських ресурсів».

Ми впевнені, що позиція Міністерства фінансів одностороння і проявляється в небажанні сприяти зміцненню фінансової спроможності громад. Логічно, що при передачі повноважень адміністрування місцевих податків і зборів на місцевий рівень в органі місцевого самоврядування буде створений відділ або виконавчий орган з питань адміністрування місцевих податків і зборів з відповідним фінансуванням з місцевого бюджету (!). При цьому на першому

місці постане питання не фінансового забезпечення означеної структури, а, законодавчо затверджених повноважень.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що обсяг власних надходжень місцевих бюджетів в значній мірі залежить від того, наскільки органи місцевого самоврядування зможуть організувати масштабну роботу починаючи з встановлення місцевих податків і зборів, затвердження їх ставок і закінчуючи процесами їх мобілізації. Збільшення ролі місцевих податків і зборів та зростання їх питомої ваги у власних доходах місцевих бюджетів є одним з головних пріоритетів для розвитку фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ФІНАНСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНІ

3.1. Оцінка ефективності управління публічними фінансами в органах місцевого самоврядування (на прикладі Широківської територіальної громади)

Ефективність і відповідальність в сфері управління публічними фінансами базуються на певних засадах:

- загальнодоступності інформації про стан місцевих фінансів (джерела надходжень і спрямування їх за напрямами використання);
- відкритості процесу розробки, затвердження та виконання місцевих бюджетів;
- виконання формалізованих вимог до ведення бухгалтерського обліку, складання та подання бюджетної звітності;
- середньострокового планування (прогнозування доходів і видатків місцевого бюджету на плановий рік та прогноз на наступні за плановим два бюджетних періоди);
- реалістичності (місцеві бюджети формуються на підставі економічних макропоказників розвитку країни, надходжень та видатків місцевого бюджету).

Одним з основних кроків на шляху запровадження публічності у сфері управління фінансами в територіальних громадах є проведення оцінки реального стану речей.

Маючи, за підсумками проведеної оцінки, достовірну інформацію, орган місцевого самоврядування зможе визначити слабкі місця, на які необхідно

звернути увагу і вжити відповідні заходи для побудови прозорої, відкритої та підзвітної системи управління фінансами громади.

Кожній відповіді на аналітичні питання та розрахункові показники присвоєно цифрове значення у балах. Відсутня практика – 0 балів, частково запроваджено – 3 бали, наявна практика – 5 балів.

Результати оцінки стану ефективності управління публічними фінансами в Широківській територіальній громаді згруповані в підсумковій таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Підсумкова таблиця оцінювання стану фінансової діяльності Широківської громади

№ з/п	Назва напряму оцінювання	Максимальна кількість балів	Сума балів Широківської громади
1	Орієнтація на досягнення стратегічних цілей	60	50
2	Фінансове забезпечення діяльності у середньостроковій перспективі та поточної діяльності	190	162
3	Пошук резервів збільшення фінансової спроможності	85	43
4	Виконання фінансових зобов’язань перед бюджетними установами, суб’єктами господарювання, громадянами	100	30
5	Мобілізація фінансових ресурсів у обсягах, необхідних для фінансування соціально-економічного розвитку громади, залучення додаткових надходжень та інвестицій	85	35
6	Наявність системи внутрішнього контролю, аналізу та оцінювання	65	8
	Разом	585	328

У цьому підрозділі проведемо оцінку ефективності управління публічними фінансами в органах місцевого самоврядування на прикладі Широківської територіальної громади використовуючи Методику оцінки стану прозорості, відкритості та підзвітності системи управління фінансами та комунальним майном в органах місцевого самоврядування територіальних громад.

Оцінку (ми виклали її у табличному вигляді в додатку А) проводили за шістьма напрямами, які відповідають основним завданням ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування. При цьому зазначаємо, що певні напрями включають дві складові: відповіді на аналітичні питання та розрахункові показники.

3.2. Шляхи покращення механізмів публічного управління та адміністрування у сфері фінансів органів місцевого самоврядування в умовах сучасної Україні (на прикладі Широківської територіальної громади)

За результатами проведеної оцінки ефективності управління публічними фінансами в Широківській територіальній громаді, викладеними у підрозділі 3.1. розділу 3 цієї роботи (згідно Методики оцінки стану прозорості, відкритості та підзвітності системи управління фінансами та комунальним майном в органах місцевого самоврядування територіальних громад максимальна кількість балів становить 585), результат по Широківській громаді становить 328 балів.

На підставі отриманих результатів пропонуємо такі шляхи покращення механізмів публічного управління та адміністрування у сфері фінансів (за кожним з шести напрямів оцінювання).

1) за напрямом «Орієнтація на досягнення стратегічних цілей Широківської громади»:

- привести у відповідність реальну доходну базу місцевого бюджету з обсягами фінансування заходів за пріоритетними напрямами в галузях, затвердженими в Програмі соціально-економічного розвитку громади (з врахуванням вимог статті 77 Бюджетного кодексу України);

- з метою ґендерного збалансування, передбаченого світовою практикою (відсоткове співвідношення представництва однієї статі до іншої не менше 30% на 70%), переглянути склад робочої групи з місцевого економічного розвитку,

але підійти до цього моменту виважено, щоб не втратити фахівців заради загальноприйнятих практик.

2) за напрямом «Фінансове забезпечення діяльності у середньостроковій перспективі та поточної діяльності Широківської громади»:

- показник «наявність значних розходжень між плановими та фактичними статтями надходжень бюджету» вважаємо недостатньо коректним у цьому напрямку, оскільки він не передбачає можливості реєстрації нових бізнесів на території громади;

- розробити методику проведення ґендерного аналізу бюджетних програм, затвердити її відповідними нормативними актами місцевого рівня з визначенням конкретних термінів його проведення та чітко визначених відповідальних виконавців;

- унормувати терміни оновлення економічного профілю та паспорту громади, оскільки ця інформація є вкрай важливою для залучення потенційних бізнесів, при цьому обов’язково мають бути включені такі дані: нові бізнеси у громаді, інформація про підприємців, перелік послуг, що надається приватним сектором.

3) за напрямом «Пошук резервів збільшення фінансової спроможності Широківської громади»:

- створення робочих груп з податковими органами, відділеннями пенсійного фонду, інспекторами державної служби з питань праці для опрацювання заборгованості платників податків зборів – на нашу думку, це мінімалістичний показник збільшення резервів для збільшення фінансової спроможності громади, оскільки діючим законодавством не передбачена взаємодія державних органів з місцевими для збільшення фінансової спроможності останніх. Максимум взаємодії – підписання меморандумів про співпрацю (в Широківській громаді підписаний меморандум лише з податковою службою);

- використання результатів оцінки ефективності бюджетних програм для прийняття управлінських рішень щодо раціонального використання бюджетних коштів є ефективною практикою, але не наразі (в період воєнного стану), коли потреби громади знаходяться в постійній динаміці;

- розробити та затвердити нормативно - правовий акт, який передбачає процедури та порядок проведення консультацій з громадськістю з питань місцевих податків і зборів з врахуванням збалансованості складу учасників/учасниць консультацій від громадськості (за ознаками: стать, вік, соціально-економічний статус); при цьому зауважимо, що запрошення для участі в консультаціях контролюючі органи (територіальні підрозділі податкових органів, митниці, Держгеокадастру та ін.) буде виключно номінальним (з позначкою у розпорядчому документі «за згодою»);

- визначити з громадами-партнерами спільні інфраструктурні проєкти, які будуть сприяти економічному розвитку, укласти відповідні договори, які передбачають чіткі умови, цілі та механізми об'єднання ресурсів.

4) за напрямом «Виконання фінансових зобов'язань перед бюджетними установами, суб'єктами господарювання, громадянами у Широківській громаді»:

- розробити порядок залучення громадськості до процесу формування бюджету з врахуванням збалансованості складу учасників/учасниць від громадськості, залучених до процесу формування бюджету, наповнення дохідної частини бюджету за ознаками: стать, вік, соціально-економічний статус;

- розробити та затвердити положення та план заходів з впровадження та застосування ґендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі громади з урахуванням етапів, визначених пунктом 4 Методичних рекомендацій (наказ Міністерства фінансів України від 02.01.2019 №1); включити до такого плану відповідальних виконавців та строки виконання заходів;

- внутрішнім розпорядчим документом сільського голови призначити керівників комунальних підприємств громади відповідальними за

оприлюднення на офіційному сайті громади фінансових планів комунальних підприємств, звітів про їх виконання, реєстрів укладених комунальними підприємствами договорів щодо робіт і послуг, профінансованих з коштів місцевого бюджету, реєстрів боргових зобов'язань комунальних підприємств.

5) за напрямом «Мобілізація фінансових ресурсів у обсягах, необхідних для фінансування соціально-економічного розвитку Широківської громади, залучення додаткових надходжень та інвестицій»:

- розробити порядок оприлюднення інформації на офіційному веб-сайті громади та призначити відповідальну особу за оприлюднення інформації, яка сприятиме мобілізації фінансових ресурсів до бюджету громади: план заходів з наповнення місцевого бюджету; інформацію про найбільших платників податків і найбільших боржників місцевого бюджету (з їх мапуванням); містобудівна документація;

- доопрацювати інвестиційний паспорт громади, включивши до нього дані про становище дівчат і хлопців, жінок і чоловіків та/або їх груп;

- розробити положення та створити комісію з самоврядного контролю, але підходити до цього вкрай виважено, не порушуючи межі діючого законодавства у сфері контролю за використанням та охороною земель.

6) за напрямом «Наявність системи внутрішнього контролю, аналізу та оцінювання в Широківській громаді».

За цим напрямом необхідно провести комплексні дії для розробки та впровадження системи внутрішнього контролю та аудиту, документообігу, звітності, управління ризиками і комунікаціями, а саме:

- створити відповідний орган (відділ, сектор чи структурний підрозділ), затвердити порядок його впровадження, визначити завдання та функції;

- затвердити порядок складання, зберігання, обробки та передачі документів (зокрема, електронних);

- розробити порядок звітування: визначити формат та зміст звітів, строки звітування, відповідальних осіб;
- провести аудит поточних завдань і функцій органу місцевого самоврядування, скласти їх перелік та розподілити їх між виконавцями закріпивши їх у посадових інструкціях;
- чітко визначити співвиконавців для складних міжвідомчих завдань та встановити механізм їх взаємодії;
- розробити політику управління ризиками визначивши механізми їх оцінки і заходи з їх мінімізації, затвердити її нормативним актом;
- провести ідентифікацію ризиків у кожному відділі органу місцевого самоврядування;
- впровадити електронний документообіг, що полегшить роботу з даними та пришвидшить обмін інформацією;
- затвердити порядок обміну інформацією з внутрішніми та зовнішніми користувачами (в частині форм, строків, обсягів);
- розробити і затвердити систему інформування керівництва про недоліки, виявлені під час моніторингу; у визначені терміни проводити звітування про результати перевірок, надаючи рекомендації щодо усунення проблем.

Отже, публічність управління у сфері фінансів Широківської громади має прогалини, які стримують соціально-економічний розвиток громади. Для досягнення максимального рівня прозорості, відкритості та підзвітності системи управління фінансами в Широківській громаді необхідно здійснити комплекс заходів за кожним з напрямів. При цьому слід враховувати, що успішність реалізації запропонованих шляхів значною мірою залежить від тісної співпраці спеціалістів виконавчих органів, відділів, комунальних установ та закладів громади.

ВИСНОВКИ

1. Усвідомлення співвідношення понять «публічні фінанси», «державні фінанси» та «місцеві фінанси» є вкрай важливим для розуміння функціонування фінансової системи в Україні в цілому, а взаємозв'язок між цими складовими дозволяє забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами на всіх рівнях.

2. Місцеві фінанси відіграють ключову роль у реалізації соціальних програм, розвитку інфраструктури, стимулюванні економічної активності на місцевому рівні та забезпеченні надання публічних послуг належної якості і є важливим інструментом, що забезпечує стабільний розвиток територіальних громад, сприяє зростанню їх економічного потенціалу, поліпшенню умов життя мешканців.

3. Розуміння та застосування розглянутих принципів і методів управління місцевими фінансами є основою для підвищення якості фінансового адміністрування на місцевому рівні, сприяючи більш ефективному використанню бюджетних ресурсів для досягнення поставлених цілей та забезпечення розвитку територіальних громад, задоволення потреб населення.

4. забезпечення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування є важливим фактором економічного розвитку як територіальних громад, так і держави в цілому. При цьому фінансова самостійність залежить не тільки від залучення фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування, а й від напрямків бюджетної та податкової політик з боку держави.

5. Питання фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування набувають все більшої актуальності, особливо в умовах воєнного часу. З початку проведення децентралізації для фінансової бази органів місцевого самоврядування характерними рисами є: значна частка міжбюджетних трансфертів в структурі надходжень, втручання держави в питання оподаткування на місцевому рівні. Ці фактори значно знижують

можливості місцевого самоврядування в виконанні власних і делегованих повноважень.

6. Обсяг власних надходжень місцевих бюджетів в значній мірі залежить від того, наскільки органи місцевого самоврядування зможуть організувати масштабну роботу починаючи з встановлення місцевих податків і зборів, затвердження їх ставок і закінчуючи процесами їх мобілізації. Збільшення ролі місцевих податків і зборів та зростання їх питомої ваги у власних доходах місцевих бюджетів є одним з головних пріоритетів для розвитку фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білик Ю.С., Мардус Н.Ю. Обґрунтування сутності поняття «фінансова стійкість місцевих бюджетів. Вісник Львіського торговельно-економічного університету. 2024. №76. С.51-59.
2. Бюджетний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення 11.11.2024).
3. Возняк Г. Механізми зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах нестабільності: практичні аспекти. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2023. №1. С.61-69.
4. Гончаренко М.В. Місцеві фінанси як об’єкт публічного управління: сутнісна характеристика та місце у фінансовій системі держави. *Теорія та практика державного управління*. 2021. №2 (73). С. 28-32.
5. Дєгтяр А.О., Гончаренко М.В., Лєсная О.С. Публічні фінанси. Харків:С.А.М., 2011. 512 с.
6. Дяченко С.А. Публічні, державні та місцеві фінанси: співвідношення понять. *Держава та регіони.* 2018. № 4 (64). С.59-63.
7. Європейська Хартія місцевого самоврядування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення 11.11.2024).
8. Зубенко В.В. Бюджетні інструменти публічного управління процесами відбудови та відновлення в громадах України. *Теорія та практика державного управління.* 2023. № 2(77). С.173-187.
9. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text (дата звернення – 11.11.2024).
10. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення 03.12.2024).

11. Коваль С.Л. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територіальної громади в умовах війни та у післявоєнний період. *Економічна наука.* 2024. № 6. С.96-102.
12. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення 03.12.2024).
13. Литвин О.П. Спеціальні принципи здійснення управління місцевими фінансами в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2015. № 6. С.84-91.
14. Лондар С.Л. Фінанси. Вінниця: Нова книга. 2009. С.384.
15. Мунько А. Концептуальні засади побудови системи управління місцевими фінансами в Україні в умовах децентралізації. *Місцеве самоврядування.* 2016. №1(65). С.125-130.
16. Мунько А.Ю. Удосконалення інструментів управління місцевими фінансами в умовах децентралізації. *Універсальні наукові записки*. 2016. №57. С.281-288.
17. Пасічний М.Д., Обухов Р.О. Фінансова спроможність територіальних громад у контексті забезпечення соціально-економічного розвитку. *Бізнесінформ.* 2024. №4. С.221-229.
18. Плахотнюк В.В. Теоретичні основи забезпечення фінансової самостійності регіонів. *Економіка та суспільство.* 2023. № 56. С.48-56.
19. Податковий кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення 11.11.2024).
20. Посібник моделювання ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації: консолідований підхід. С.28-41. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/563/UA-UNDP-financial-operations-for-local-gov-ATC-1.pdf (дата звернення – 01.12.2024).
21. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч.посіб./Луніна І.О., Бондарук Т.Г. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». 2019. 304 с.

22. Ревенко Н.Г., Зєніна-Біліченко А.С. Публічне адміністрування в місцевому самоврядуванні: порівняльний аспект. URL: http://slavutajournal.com.ua/arxiv-nomeriv/slavuta-vipusk-8-2014/publichne-administruvannya-vmiscevomu-samovryaduvanni-porivnyalnij-aspekt/
23. Свінцов О.М., Квасній З.В., Даниленко Ю.В. Особливості забезпечення сталого інвестування територіальних громад в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник міжнародної асоціації науковців*. 2024. № 1. URL: https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/79.
24. Ткачик Ф.П., Сіщук М.П. Теоретико-інституційні аспекти фіскальної децентралізації та її вплив на розвиток територіальних громад. *Економіка та суспільство.* 2024. № 61. С.55-62.
25. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., Корнелюк О.А. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. *Економіка та суспільство.* 2023. № 55. С.54-63.
26. Ферґюсон Н. Еволюція грошей. Фінансова історія світу; пер. з англ. К. Диса. Київ: Наш формат, 2017. 380 с.
27. Фінанси: експрес курс: навч. посібник / І. С. Волохова, Н. А. Шикіна, О. Г. Волкова та ін.; за заг. ред. І. С. Волохової. Харків: ПромАрт, 2018. 262 с.
28. Фінансова грамотність: інтерактив. електрон. посіб. / авт. кол.; за ред. Т. С. Смовженко; М-во освіти і науки України. Київ, 2014. 1 електрон. диск.
29. Фінансова грамотність: підручник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. Київ, 2014. 316 с.
30. Фінансово-економічна грамотність: підручник: у 2-х ч. / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. В. Димченко. Київ: Кондор, 2017. Ч. 1: Основи національної економіки, економіки регіонів та фінансової системи України. 1024 с.
31. Фінансово-економічна грамотність: підручник: у 2-х ч. / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. В. Димченко. Київ :

Кондор, 2018. Ч. 2: Банківська система України, загальні поняття про облік, аудит та економічний аналіз в умовах ринкової економіки. 400 с.

32. Фондовий ринок: практикум: навч. посібник / В. Д. Базилевич, В. М. Шелудько, В. В. Вірченко та ін.; за ред. В. Д. Базилевича. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: Знання, 2017. 718 с.
33. Фондовий ринок: підручник: у 2 кн. / В. Д. Базилевич, В. М. Шелудько, В. В. Вірченко та ін.; за ред. В.Д. Базилевича. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Знання, 2015. Книга 1. 621 с.
34. Фондовий ринок: підручник: у 2 кн. / В. Д. Базилевич, В. М. Шелудько, В. В. Вірченко та ін.; за ред. В. Д. Базилевича. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: Знання, 2016. Книга 2. 686 с.
35. Харарі Ю. Н. 21 урок для 21 століття; з англ. пер. О. Дем'янчук. Київ: Форс Україна: Book Chef, 2018. 413 с.
36. Чанґ Ха-Юн. Економіка. Інструкція з використання; пер. з англ. А. Лапін. Київ: Наш формат, 2016. 400 с.
37. 35. CFA Institute. CFA Program Curriculum 2018 Level I Volumes 1-6 Box Set (CFA Curriculum 2018). Wiley; 1 edition (July 31, 2017); reading 6 «The Time Value of Money».
38. Financial Consumer Protection. URL: https://www.oecd.org/g20/topics/financialsector-reform/financialconsumerprotection.htm
39. Frey C. B., Osborne M. A. The future of employment: how susceptible are jobs to computerisation? URL: https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf
40. Madura J., Casey K. M., Roberts Sh. J. Personal financial literacy. Second Edition. Boston, New York, etc. : Pearson, 2014. 318 p.
41. Mishkin F. S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Eleventh Edition. New York, etc. : Pearson, 2015. 704 p.

42. Saving and Investing. A Roadmap To Your Financial Security Through Saving and Investing. U.S. Securities and Exchange Commission. URL: https://www.sec.gov/investor/pubs/sec-guide-to-savings-and-investing.pdf
43. Smith A. Gig Work, Online Selling and Home Sharing. URL: https://www.pewinternet.org/2016/11/17/gig-work-online-selling-and-home-sharing.
44. Your Money Matters / J. Chapman, St. Jones, E. Waller, R. Winnard, L. Booth etc. London: Young Money, 2018. 150 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Напрями оцінювання фінансової діяльності Широківської територіальної громади за Методикою оцінки стану прозорості, відкритості та підзвітності системи управління фінансами та комунальним майном в органах місцевого самоврядування територіальних громад [20]

Напрям оцінювання 1. Орієнтація на досягнення стратегічних цілей Широківської громади

№ з\п	Аналітичні запитання	Бали		
		0 балів	3 бали	5 балів
1	Чи затверджена сільською радою Стратегія розвитку громади? *(так – 5 балів, частково (розроблено проєкт, ведуться роботи щодо розробки) – 3 бали, ні - 0 балів)*			+
2	Чи Стратегія розвитку громади оприлюднена на сайті громади? *(так-5 балів, ні – 0 балів)*			+
3	Наявність/застосування в громаді практики середньострокового планування дохідної та видаткової частин бюджету? *(затверджено прогноз доходів і видатків на два за плановим бюджетні роки – так, 5 балів, ні- 0 балів)*			+
4	Чи прогноз доходів та видатків на плановий та наступні за плановим два бюджетних роки оприлюднено на офіційному сайті громади? *(так - 5 балів, ні - 0 балів)*			+
5	Інвестиційні та грантові потреби розробляються відповідно до Стратегії громади? *(так - 5 балів, частково – 3 бали, ні - 0 балів)*			+
6	Чи затверджено порядок розроблення, фінансування,			

	моніторингу цільових програм і звітності про їх виконання? *(так - 5 балів, частково (розроблено проєкт, ведуться роботи щодо розробки) – 3 бали, ні - 0 балів)*			+
7	Чи затверджено Програму соціально-економічного розвитку громади? *(так - 5 балів, частково (розроблено проєкт, ведуться роботи щодо розробки) – 3 бали, ні - 0 балів)*			+
8	Чи Програма соціально-економічного розвитку громади оприлюднена на офіційному сайті громади? *(так - 5 балів, ні - 0 балів)*			+
9	Чи сприяє Програма соціально-економічного розвитку громади забезпеченню надання жінкам і чоловікам та/або їх групам рівних прав і можливостей, зокрема, забезпечення їхніх потреб та задоволенню інтересів? *(так - 5 балів, ні - 0 балів)*			+
10	Чи узгоджені показники обсягу фінансування Програми соціально-економічного розвитку громади та показники, що затверджені в бюджеті громади? *(якщо обсяги фінансування визначені у Програмі соціально-економічного розвитку громади, повністю відповідають обсягам, затвердженим у бюджеті - 5 балів, не відповідають або відсутні дані щодо обсягів фінансування - 0 балів)*	+		
11	Чи громада створила Робочу групу (або схожу групу) з місцевого економічного розвитку? *(так – 5 балів, частково – 3 бали, ні-0 балів)*			+
12	Чи є Робоча група (або подібна група) з місцевого економічного розвитку ґендерно збалансованою (відсоткове співвідношення	+		

	представництва однієї статі до іншої не менше 30% на 70%) *(так - 5 балів, ні - 0 балів)*			

Напрям оцінювання 2. Фінансове забезпечення діяльності у середньостроковій перспективі та поточної діяльності Широківської громади

№ з\п	Аналітичні запитання	Бали		
		0 балів	3 бали	5 балів
1	Чи схвалено прогноз доходів і видатків місцевого бюджету на плановий рік та прогноз на наступні за плановим два бюджетних періоди *(так – 5 балів, частково – 3 бали, ні- 0 балів)*			+
2	Аналіз етапів формування дохідної частини бюджету громади *(відповідність бюджетного процесу громади порядку складання проектів місцевих бюджетів унормованого статтями 75,76 Бюджетного кодексу України – 5 балів, наявність прогалин – 0 балів)*			+
3	Формалізоване закріплення бюджетного процесу стосовно дохідної частини бюджету внутрішніми нормативними документами *(наявність бюджетного регламенту та/або бюджетного календаря, розпорядження сільського голови щодо заходів із забезпечення складання проєкту місцевого бюджету, план заходів із наповнення місцевого бюджету – 5 балів, відсутність одного із документів - 3 бали, відсутність більш ніж одного документу – 0 балів)*			+
4	Наявність значних розходжень між плановими та фактичними статтями надходжень бюджету (інформація станом на 30.09.2024) *(Зворотній показник. Наявність значних розходжень – 0 балів,*		+	

	невелика кількість розходжень у межах до 5% - 5 балів, помірна кількість розходжень у межах 5-15% - 3 бали)			
5	Чи запроваджено формалізоване закріплення бюджетного процесу стосовно видаткової частини бюджету внутрішніми нормативними документами *(наявність бюджетного регламенту та/або бюджетного календаря, розпорядження сільського голови щодо заходів із забезпечення складання проєкту бюджету – 5 балів, відсутність одного із документів – 3 бали, відсутність більш ніж одного документу – 0 балів)*			+
6	Чи заповнюються бюджетні запити за всіма бюджетними програми під час формування проєкту бюджету? *(так – 5 балів, частково – 3 бали, ні – 0 балів)*			+
7	Чи оприлюднено на офіційному сайті громади бюджетні запити головних розпорядників бюджетних коштів? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
8	Чи використовується додаткова інформація (яка не включена до бюджетних запитів) для підготовки проєкту бюджету? *(формування бюджетних запитів повністю задовольняє підготовку проєкту рішення про місцевий бюджет – 5 балів, при підготовці рішення про місцевий бюджет використовується додаткова інформація – 3 бали, дані бюджетних запитів не використовуються для підготовки рішення про місцевий бюджет – 0 балів)*			+
9	Чи використовуються результати ґендерного аналізу бюджетних			

	програм для підготовки проєкту бюджету? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
10	Чи є на офіційному сайті громади окремий розділ, присвячений питанням місцевого бюджету? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
11	Чи містить вказаний розділ перелік розпорядників бюджетних коштів за кодами ЄДРПОУ? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
12	Чи містить вказаний розділ посилання на розпорядників бюджетних коштів на порталі E-data? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
13	Чи закріплені відповідним нормативно-правовим актом процедури консультацій з громадськістю щодо попереднього проєкту рішення про бюджет? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
14	Чи обговорювався проєкт місцевого бюджету на засіданні бюджетної комісії? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
15	Чи було забезпечено безперешкодний доступ для громадян на засідання бюджетної комісії? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
16	Чи інформація про пленарне засідання сесії, на якій розглядався проєкт рішення про місцевий бюджет була заздалегідь анонсована? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
17	Чи оприлюднені паспорти бюджетних програм головних розпорядників бюджетних коштів? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
18	Чи оприлюднені всі проєкти рішень про внесення змін до бюджету? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+

19	Чи оприлюднено актуальну версію місцевого бюджету з урахуванням всіх внесених змін? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
20	Чи є у вашому органі місцевого самоврядування спеціально призначена або основна контактна особа з питань, пов'язаних з економічним розвитком громади? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
21	Чи створена робоча група, до якої входять представники різних зацікавлених сторін (представники виконавчих органів та виконавчого комітету органу місцевого самоврядування, депутати, представники громадських організацій, науковці, бізнес, експертне середовище)? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
22	Чи є склад цієї робочої групи ґендерно збалансованим (відсоткове співвідношення представництва однієї статі до іншої не менше, ніж 30% на 70%) *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
23	Чи є документ (положення), який передбачає порядок організації роботи, повноваження та процедури роботи такого дорадчого органу? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
24	Чи оприлюднено річний план закупівель? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
25	Чи здійснюються допорогові закупівлі через систему Prozorro головними розпорядниками бюджетних коштів *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
26	Чи має ваш орган місцевого самоврядування профіль громади (економічний профіль або паспорт громади) *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+

27	Чи він регулярно оновлюється (кожні пів року)? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
28	Чи профіль громади включає такі елементи (нові бізнеси у громаді, інформація про підприємців, перелік послуг, що надається приватним сектором)? *(так – 5 балів, частково – 3 бали, ні – 0 балів)*		+	
29	Скільки проєктів розвитку реалізується в громаді? *(0 – 0 балів, 1-4 – 3 бали, більше 5 – 5 балів)*		+	
30	Чи всі рішення про затвердження квартальних звітів про виконання бюджету оприлюднено в повному обсязі (з усіма додатками)? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
31	Чи рішення про затвердження річного звіту оприлюднено в повному обсязі (з усіма додатками)? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
32	Чи звіти про виконання паспортів бюджетних програм оприлюднені вчасно (з оприлюдненням річного звіту про виконання бюджету)? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
33	Чи оприлюднено звіт про виконання програми соціально-економічного розвитку за минулий рік? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
34	Чи здійснюється оцінка ефективності бюджетних програм? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
35	Чи оприлюднено звіти з оцінювання ефективності бюджетних програм? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
	Розрахункові показники (2024 рік)			
1	*Отримання базової дотації – 0 балів; відсутність базової та реверсної дотації – 3 бали; наявність реверсної дотації – 5 балів*	+		

2	*Власні доходи у розрахунку на душу населення (показник вищий за середній по країні – 5 балів; середній рівень по країні – 3 бали; нижче за середній рівень – 0 балів)*			+
3	Співвідношення поточних видатків бюджету до загального обсягу видатків *(якщо розраховане значення нижче на 15% від середнього рівня для усіх місцевих бюджетів України – 5 балів, якщо відхилення (більше або менше) від середнього показника складає до 15% - 3 бали, якщо показник вище від середнього на 15 % - 0 балів)*		+	

Напрям оцінювання 3. Пошук резервів збільшення фінансової спроможності Широківської громади

№ з\п	**Аналітичні запитання**	**Бали**		
		0 балів	**3 бали**	**5 балів**
1	Аналіз статей дохідної частини місцевого бюджету з метою виявлення потенційних джерел надходжень, які можуть бути залучені *(Зворотній показник. Виявлення невеликого переліку доходів, які не залучаються до місцевого бюджету (не можуть бути залучені через відсутність бази оподаткування та платників) – 5 балів; виявлення середнього переліку видів доходів (податкові та неподаткові надходження, субвенції на соціально-економічний розвиток) – 3 бали; значного переліку субвенції на соціально-економічний розвиток) – 0 балів)*			+
2	Отримання від податкових органів даних стосовно податків, заборгованості у розрізі платників			+

	(наявна практика – 5 балів, отримується інформація частково – 3 бали, відсутня практика – 0 балів)			
3	Створення робочих груп з податковими органами, пенсійним фондом, інспектором з праці, опрацювання заборгованості *(наявна практика – 5 балів, група створена, проте не відбувається активна робота – 3 бали, відсутня практика – 0 балів)*	+		
4	Наявність практики створення власних баз даних щодо платників податків і зборів на території громади, реєстрів платників, карток тощо *(наявна практика – 5 балів, відсутня практика – 0 балів)*			+
5	Фактична практика опрацювання заборгованості власними силами в громаді, застосування будь-яких заходів впливу на неплатників податків і зборів *(наявна практика – 5 балів, відсутня практика – 0 балів)*			+
6	Чи проводиться публічне представлення інформації про виконання місцевого бюджету та досягнутих результатів *(інформація публічно презентується та містить дані щодо досягнутих результатів – 5 балів, частково (не містить даних щодо досягнутих результатів) – 3 бали, ні – 0 балів)*		+	
7	Чи використовуються результати оцінки ефективності бюджетних програм для прийняття управлінських рішень *(так – 5 балів, частково – 3 бали, ні – 0 балів)*	+		
8	Чи прийнятий нормативно-правовий акт, який передбачає			

	процедури та порядок проведення консультацій з громадськістю з питань місцевих податків і зборів? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
9	Чи проводились консультації з громадськістю щодо проєкту рішення про місцеві податки та збори? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
10	Чи витримується збалансованість складу учасників/учасниць консультацій від громадськості за ознаками: стать, вік, соціально-економічний статус тощо) *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
11	Чи запрошувались до участі в консультаціях контролюючі органи (територіальні підрозділі податкових органів, митниці, Держгеокадастру та ін.) *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
12	Чи ваша громада бере участь у фінансуванні ініціатив/програм економічного розвитку спільно з фірмами чи компаніями? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
13	Чи маєте ви укладені партнерські відносини з місцевими групами підприємців, радою туризму із спільної розробки інвестиційних проєктів? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
14	Чи ваш орган місцевого самоврядування об’єднує ресурси з сусідніми громадами для спільного економічного розвитку ваших громад? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
15	Чи існує в громаді практика створення власних баз даних щодо потенційних інвесторів і донорів *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
	Розрахункові показники (2024 рік)			

1	Темп росту власних доходів бюджету (до попереднього року) *(показник вищий за середній рівень по країні – 5 балів, середній рівень по країні – 3 бали, нижче за середній рівень по країні – 0 балів)*			+
2	Темп зростання видатків бюджету громади у розрахунку на одного мешканця (до попереднього року) *(якщо розраховане значення вище на 15% від середнього рівня для усіх місцевих бюджетів України – 5 балів, якщо відхилення (більше або менше) від середнього показника складає до 15% - 3 бали, якщо показник нижче від середнього на 15% - 0 балів)*			+

Напрям оцінювання 4. Виконання фінансових зобов'язань перед бюджетними установами, суб'єктами господарювання, громадянами у Широківській громаді

№ з\п	**Аналітичні запитання**	**Бали**		
		0 балів	**3 бали**	**5 балів**
1	Чи відбувається залучення громадськості до процесу формування бюджету, наповнення доходної частини бюджету (*формалізовані бюджетні слухання – 5 балів; будь-які інші методи/спроби отримання зворотного зв'язку від громадян стосовно формування бюджету – 3 бали; відсутність практики – 0 балів)*	+		
2	Чи витримується збалансованість складу учасників/учасниць від громадськості, залучених до процесу формування бюджету, наповнення дохідної частини бюджету за ознаками: стать, вік,	+		

	соціально-економічний статус тощо? *(три та більше ознаки – 5 балів, дві ознаки – 3 бали, до двох ознак – 0 балів)*			
3	Чи відбувається публічне обговорення ставок місцевих податків і зборів *(наявна практика – 5 балів, відсутня практика – 0 балів)*	+		
4	Як часто вносились зміни до видаткової частини рішення про місцевий бюджет *(за даними попереднього року) до п'яти (включно) разів на рік – 5 балів, від п'яти до десяти (включно) разів 3 бали, понад десять разів – 0 балів)*	+		
5	Чи застосовується практика ґендерно орієнтованого бюджетування в громаді *(так – 5 балів, частково (проведено ґендерний бюджетний аналіз) – 3 бали, ні - 0 балів)*	+		
6	Чи затверджено та розроблено план заходів з впровадження та застосування ґендерно орієнтованого підходу в бюджетний процес громади з урахуванням етапів, визначених пунктом 4 Методичних рекомендацій (наказ Міністерства фінансів України від 02.01.2019 №1), включаючи до такого плану відповідальних виконавців та строки виконання заходів? *(так – 5 балів, частково (розроблений план заходів, ведуться роботи щодо розробки плану заходів) – 3 бали, ні – 0 балів)*	+		
7	Чи реалізує громада бюджет участі? *(так – 5 балів, частково (розроблено проєкт порядку,*	+		

	ведуться роботи щодо розробки проєкту) – 3 бали, ні – 0 балів)			
8	Чи є на сайті громади окремий розділ, відведений для інформування про діяльність комунальних підприємств? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
9	Чи оприлюднені фінансові плани всіх комунальних підприємств? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
10	Чи оприлюднено звіти про виконання фінансових планів всіх комунальних підприємств? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
11	Чи оприлюднено реєстр укладених комунальними підприємствами договорів щодо робіт і послуг, профінансованих з коштів місцевого бюджету? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
12	Чи оприлюднено реєстр боргових зобов'язань комунальних підприємств? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
13	Чи мають комунальні підприємства плани розвитку, інвестиційні плани та чи вони оприлюднені? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
14	Чи розробляє орган місцевого самоврядування Бюджет для громадян? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
15	Чи Бюджет для громадян містить текстове пояснення про головні напрями бюджетної політики, викладені спрощено, не технічною мовою *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
16	Чи Бюджет для громадян містить графічну частину? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
17	Чи Бюджет для громадян містить інформацію для здійснення зворотнього зв'язку (до кого			+

	звертатися з додатковими запитаннями, коментарями, тощо) *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			
18	Чи Бюджет для громадян оприлюднюється своєчасно (не пізніше, ніж кінець року перед тим, на який приймається бюджет)? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
19	Чи використовує орган місцевого самоврядування онлайн-інструменти для отримання коментарів від громадян щодо проєкту рішення про бюджет? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
	Розрахункові показники (2024 рік)			
1	Відсоток виконання плану видатків бюджету громади *(якщо відхилення (більше або менше) від середнього показника для усіх місцевих бюджетів України складає до 15% – 5 балів, якщо показник нижче від середнього на 15% – 0 балів)*	+		

Напрям оцінювання 5. Мобілізація фінансових ресурсів у обсягах, необхідних для фінансування соціально-економічного розвитку Широківської громади, залучення додаткових надходжень та інвестицій

№ з\п	**Аналітичні запитання**	**Бали**		
		0 балів	**3 бали**	**5 балів**
1	Чи оприлюднено план заходів з наповнення місцевого бюджету? *(так – 5 балів; ні – 0 балів)*	+		
2	Чи оприлюднено інформацію про найбільших платників податків і найбільших боржників місцевого бюджету та чи здійснюється їх мапування? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
3	Процедура та практика прийняття рішень щодо встановлення місцевих податків і зборів, зокрема,			

	проведення рішення як регуляторного акту *(щорічне своєчасне прийняття рішення про місцеві податки та збори, проведення рішення як регуляторного акту, оприлюднення рішення на веб-сайті громади – 5 балів, відсутність однієї з практик згідно з наведеним переліком – 3 бали, наявність прогалин відповідно до переліченої вище практики – 0 балів)*			+
4	Наближення фактичних ставок податків/зборів/платежів, які застосовуються на території громади до максимальних згідно з податковим кодексом України *(високий рівень ставок – 5 балів, середній рівень ставок - 3 бали, низький рівень ставок – 0 балів)*		+	
5	Проведення інвентаризацій з метою виявлення вільних активів, які можуть бути інвестиційно привабливими та передані в оренду на конкурсних засадах (земельні ділянки, комунальне майно) *(проводиться активна інвентаризація, сформовані та оприлюднені на веб-сайті громади переліки вільних земельних ділянок, комунального майна – 5 балів, відбувається інвентаризація – 3 бали, відсутні процеси інвентаризації - 0 балів)*		+	
6	Оновлення нормативно-грошової оцінки землі *(НГО є застарілою та потребує оновлення – 0 балів, потребуватиме оновлення – 3 бали)*		+	
7	Чи розроблений і оприлюднений інвестиційний паспорт громади? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
8	Чи містить розроблений інвестиційний паспорт громади дані			

	про становище дівчат і хлопців, жінок і чоловіків та/або їх груп? *(так – 5 балів, частково – 3 бали, ні – 0 балів)*	+		
9	Чи створені в громаді муніципальні реєстри активів громади? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
10	Чи оприлюднена інформація про вільні земельні ділянки/нерухоме комунальне майно? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			+
11	Чи оприлюднена містобудівна документація громади? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
12	Чи створено в органі місцевого самоврядування комісію з самоврядного контролю ? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
13	Чи є склад комісії з самоврядного контролю ґендерно збалансованим (відсоткове співвідношення представництва однієї статі до іншої не менше, ніж 30% на 70%)? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
14	Чи отримувала громада кошти Державного фонду регіонального розвитку протягом останнього звітного року? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
15	Чи були реалізовані в громаді інвестиційні проєкти протягом звітного року? *(так – 5 балів, частково (розроблений проєкт, ведуться роботи щодо розробки) – 3 бали, ні – 0 балів)*			+
	Розрахункові показники (2024 рік)			
1	Співвідношення проведених капітальних видатків без урахування власних надходжень бюджетних установ до кількості мешканців громади *(якщо розраховане значення вище на 15% від середнього рівня для усіх*		+	

	бюджетів громад – 5 балів, якщо відхилення (більше або менше) від середнього показника складає до 15% - 3 бали, якщо показник нижче від середнього на 15% – 0 балів)			
2	Питома вага видатків на утримання апарату управління органу місцевого самоврядування в сумі доходів загального фонду місцевого бюджету без врахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету *(якщо розраховане значення нижче на 15% від середнього рівня для усіх бюджетів громад – 5 балів, якщо відхилення (більше або менше) від середнього показника складає до 15% - 3 бали, якщо показник нижче від середнього на 15% – 0 балів)* *(якщо розраховане значення вище на 15% від середнього рівня для усіх бюджетів громад – 5 балів, якщо відхилення (більше або менше) від середнього показника складає до 15% - 3 бали, якщо показник вище від середнього на 15% – 0 балів)*		+	

Напрям оцінювання 6. Наявність системи внутрішнього контролю, аналізу та оцінювання в Широківській громаді

№ з\п	**Аналітичні запитання**	**Бали**		
		0 балів	**3 бали**	**5 балів**
1	Чи затверджено органом місцевого самоврядування нормативно-правовий акт, який передбачає запровадження системи внутрішнього контролю? *(так – 5 балі, розробляється – 3 бали, ні – 0 балів)*	+		
2	Чи визначеного організаційну структуру, повноваження, відповідальність і підзвітність			+

	керівництва та працівників органу місцевого самоврядування? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*			
3	Чи встановлено перелік завдань і функцій органу місцевого самоврядування, їх розподіл та закріплення за виконавцями (співвиконавцями)? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
4	Чи здійснюється планування діяльності ради, виконавчого комітету, виконавчих підрозділів ради, планування діяльності кожного працівника? *(так – 5 балів, частково – 3бали, ні – 0 балів)*		+	
5	Чи затверджено органом місцевого самоврядування порядок складення та подання звітності про результати діяльності (порядки запровадження управлінської відповідальності та підзвітності, включно з показниками, досягнутими під час виконання поставлених завдань і заходів, рівні, норми та строки звітування)? *(так – 5 балів, ні - 0 балів)*	+		
6	Чи здійснені ідентифікації ризиків в органі місцевого самоврядування та в кожному структурному підрозділі? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
7	Чи проводиться органом місцевого самоврядування контроль за достовірністю проведених операцій, перевірка процесів та операцій до та після їх проведення, звірка облікових даних з фактичними? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
8	Чи затверджено органом місцевого самоврядування нормативно-правовий акт, який передбачає організацію документообігу та порядок роботи з документами?	+		

	(так – 5 балів, ні – 0 балів)			
9	Чи встановлено в органі місцевого самоврядування порядок обміну інформацією всередині та із зовнішніми користувачами (процедури, форми, обсяги, строки, перелік надавачів та отримувачів інформації, вимоги до інформації фінансового і нефінансового характеру, збереження інформації) ? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
10	Чи розроблено органом місцевого самоврядування процедури моніторингу? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
11	Чи наявна інформація щодо можливостей залучення додаткових фінансових ресурсів на веб-сайті громади? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		
12	Чи проводиться інформування керівництва органу місцевого самоврядування щодо недоліків у системі внутрішнього контролю, виявлених за результатами здійснення моніторингу? *(так – 5 балів, ні – 0 балів)*	+		

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Ткаченко Наталія Миколаївна, магістрантка 2 курсу магістратури, форма навчання заочна, факультет соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування» освітньо-професійна програма «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти tkachenkonatalie@ukr.net,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Удосконалення механізмів публічного управління та адміністрування у сфері фінансів органів місцевого самоврядування» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Ткаченко Н.М.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Краснокутський О.В.